

Videreutdanning i veiledning

for helse- og sosialpersonell
med videregående opplæring

**Videreutdanning i
veiledning
for helse- og sosialpersonell
med videregående opplæring**

Januar 2005
Bestillingsnummer IS-1221
ISBN 82-8081-062-5

Utgitt av
Sosial-og helsedirektoratet,
Avdeling for sosial- og helsepersonell
Postadresse: PB 8054 Dep, 0031 Oslo
Besøksadresse: Universitetsgt. 2
Tel: 24 16 30 00,
Faks: 24 16 30 01
www.shdir.no

Kontakt om innhold:
Avdeling for sosial- og helsepersonell

Heftet kan bestilles hos:
Sosial og helsedirektoratet
v/Trykksaksekspedisjonen
e-post: trykksak@shdir.no
Tel: 24 16 33 68
Faks: 24 16 33 69

Ved bestilling,
oppgi bestillingsnummer:
IS-1221

Illustrasjoner: Lars Fiske

INNHALDSFORTEGNELSE

Generelt for videreutdanning i helse- og sosialfag	4
Innledning	4
Historikk	5
Samfunnsutvikling og etterspørsel etter helse- og sosialtjenester	5
Felles mål og retningslinjer	5
Organisering og omfang	6
Praksis	6
Opptakskrav	6
Arbeidsformer	7
Vurderingsformer	7
.....	
Modul 1: Felles innholdsdel	8
Mål	8
Innhold	
1. Grunnelementer i helse- og sosialfagarbeidet	9
2. Samfunnsfaglige emner	9
.....	
Videreutdanning i veiledning	10
Hovedfokus i utdanningen	10
Behov for kompetanse	10
Begrepsavklaringer	10
Arbeidsformer	10
Praksis	10
Vurderingsformer	11
.....	
Mål for videreutdanningen i veiledning	11
.....	
Innhold i modulene	12
.....	
Modul 2: Pedagogikk og veiledning	13
.....	
Modul 3: Gruppeprosesser og samarbeid	13
.....	
Modul 4: Kommunikasjon og veiledningsferdigheter	14
.....	
Modul 5: Etikk og veiledning	14
.....	
Modul 6: Fordypning i veiledning	14

GENERELT FOR VIDEREUTDANNINGER I HELSE- OG SOSIALFAG

Innledning

Utprøving av læreplaner for videreutdanning i helse- og sosialfag for personer med videregående opplæring har vært et av tiltakene i handlingsplan for helse- og sosialpersonell 1998-2001. I handlingsplanen fremgår det videre at det er behov for videreutdanningstilbud på linje med den tekniske fagskolen.

Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet (KUF) la 21.12.01 fram St. meld. 20 (2000-2001), om korte yrkesrettede utdanninger etter videregående opplæring for Stortinget. Stortinget vedtok at det skulle etableres et fagskoleutdanningsnivå i norsk utdanning (Innst. S.nr.177 (2000-2001):

"Fleirtalet ser ikkje på dette som eit mellomnivå, men som eit alternativt løp til høgare utdanning. Ein slik praktisk og yrkesretta parallell til høgare utdanning vil gi teknisk fagskule og andre praksisretta utdanningar ein naturleg og stabil plass i det norske utdanningssystemet. Dette vil kunne opne for fleire slike utdanningstilbod, til dømes innafor helse- og omsorgsfag og fremje kvaliteten på tilboda. Det vil også etter fleirtalet sitt syn, betre statusen til fagutdanningane, gi dei ein identitet og synleggjere fagutdanning som eit likeverdig alternativ til høgare utdanning.

Stortinget ber Regjeringa leggje fram forslag til lov om fagskuleutdanning, som også inkluderer lovreglar om teknisk fagskule. Lova må ha eit perspektiv som sikrar stabile og gode arbeidsvilkår til yrkesretta utdanningar og utdanningar retta mot andre samfunnsbehov etter vidaregåande opplæring."

Stortinget vedtok lov om fagskoleutdanning 27.mai 2003. Videreutdanninger for helse- og sosialpersonell etter denne lov skal godkjennes av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen. (NOKUT). Inntil slike godkjenninger etter lov om fagskoleutdanning foreligger, vil Sosial- og helsedirektoratet gi foreløpig godkjenning av planer for slike videreutdanninger

Historikk

Reform 94 medførte store endringer for videregående opplæring. Studieretning for helse- og sosialfag fikk et treårig løp i form av grunnkurs, videregående kurs I (VK I) og videregående kurs II (VK II). Utdanning for omsorgsarbeidere var en nyskaping, med grunnkurs og VK I i videregående skole, og to års læretid i bedrift, før fagprøve kunne avlegges. Alle utdanningene i videregående opplæring er bygd på modulstrukturerte og målstyrte læreplaner.

Før Reform 94 ble det drevet ulike former for videreutdanning av hjelpepleiere. KUF hadde godkjent 4 læreplaner for ulike videreutdanninger. Etter Reform 94 ble dette tilbudet avvirket. Mange var imidlertid opp-tatt av å beholde mulighetene for videre-utdanning for personer med videregående opplæring. Især gikk Norsk Kommuneforbund (NKF) og Norsk Helse- og sosialforbund (NHS) i spissen for dette arbeidet. NKF lanserte en modell som ble kalt «helsefagskolen». NHS inngikk en samarbeidsavtale med Gjøvik Tekniske Fagskole, Tinnes videregående skole (Notodden) og NKS Fjernundervisning om å utvikle nye læreplaner for videreutdanning for hjelpepleiere og omsorgsarbeidere og andre. Videreutdanningene ble imidlertid ikke formelt godkjent av KUF. I samarbeid med KUF inviterte SHD i 1998, fylkeskommuner til å forestå utprøving av læreplaner for slike videreutdanninger med et halvt og ett års varighet, og de er nå utprøvd i nesten alle fylker.

Inntil videreutdanning etter lov om fagskoleutdanning er iverksatt, vil Sosial- og helsedirektoratet gi foreløpig godkjenning av planer for slike videreutdanninger.

Samfunnsutvikling og etterspørsel etter helse- og sosialtjenester

Helse- og sosialarbeideres daglige arbeid påvirkes av samfunnsutviklingen. Det skjer raske endringer i medisinsk utvikling og befolkningens helsetilstand. De siste årene har vært preget av gjennomgripende helse- og sosialpolitiske reformer.

Helse- og sosialsektoren står foran store utfordringer i årene framover. Grunnet både demografiske forhold og en samfunns-

utvikling med økende etterspørsel etter alle typer helse- og sosialtjenester, er det av avgjørende betydning for vårt velferdssamfunn at vi klarer å rekruttere nytt samt beholde kompetent personell. Brukerne stiller også store krav til kvalitet og egen medvirkning. Samfunnet endrer seg raskt, og blir stadig mer komplekst. Dette fordrer en kontinuerlig utvikling av velferdstjenestene. Det er viktig at også ansatte får delta i denne utviklingen. Både grunn- og videreutdanning må reflektere samfunnsutviklingen. Dette fordrer at ansatte som deltar i et utdanningsløp får tid til bearbeiding og refleksjon.

Kvalifisert personell utgjør den viktigste ressursen i helse- og sosialtjenesten. Tilgang på kvalifisert personell er en forutsetning for å kunne gjennomføre reformer og opptrappingsplaner innen denne tjenesten.

Felles mål og retningslinjer

Hovedmålsettingen for videreutdanning i helse- og sosialfag:

Videreutdanningene har som overordnet mål å utdanne reflekterte yrkesutøvere, med høy yrkesetisk standard som tar initiativ til å planlegge, organisere og iverksette tiltak i samarbeid med tjenesteytere og brukere.

Videreutdanningene skal sikre den enkeltes, samfunnets og arbeidslivets behov for ny kompetanse i tråd med nye oppgaver og utfordringer innen helse- og sosialsektoren. Dagens og morgendagens utfordringer både for samfunnet generelt og innen helse- og sosialsektoren spesielt, innebærer behov for nytenkning innen utdanningene.

Videreutdanningene er derfor tverrfaglige, og har et klart brukerperspektiv. Med tverrfaglige i denne sammenheng, menes at de er rettet mot arbeidstakere med forskjellig faglig bakgrunn innen helse- og sosialfagene i videregående opplæring.

Planene gir rammer og innhold i videreutdanningene. Hovedintensjonen er å sikre et ensartet faglig nivå, og gjøre de enkelte videreutdanningene innen hvert fagområde likeverdige i hele landet. De er således nasjonale styringsmidler for sosial- og helsemyndighetene.

Videreutdanningene skal være yrkesrettet og praksisrelatert. Yrkesutøvelsen foregår i et samspill av praktiske erfaringer og relevant teori.

Helse- og sosialfaglig yrkesutøvelse er basert på en kombinasjon av praktiske erfaringer fra arbeid med mennesker og nyere relevant kunnskap om det helse- og sosialfaglige området. I tillegg er det nødvendig at man gjør vurderinger og fatter beslutninger på et rettslig og etisk holdbart grunnlag.

Organisering og omfang

Planene for videreutdanningene består av:

- en modul med felles innholdsdel
- tre eller flere faglige moduler
- en fordypningsmodul

Modulinndeling

Felles innholdsdel: 9 uker

De fagspesifikke

moduler til sammen: 21 uker (inkl. praksis)

Fordypningsmodulen: 8 uker (inkl. praksis)

Til sammen: 38 uker

Modulene har således en samlet normert studietid på ett år.

Den enkelte videreutdanning kan tilrettelegges som heltids- eller deltidsstudium.

Modulene tas normalt i rekkefølge.

Modulbevis utstedes for hver modul.

Praksis

Praksis er en obligatorisk del av studietiden og en viktig metode for å oppnå videreutdanningenes målsettinger.

Praksis skal utgjøre minimum 25 % av samlet studietid (i sum minimum 10 uker).

Studenten skal ha faglig veiledning i praksistiden og oppfølging av en fagperson med kompetanse i veiledning på tilsvarende eller høyere nivå.

Felles innholdsdel (Modul 1) er en ren teori-modul. Praksis skal ellers være relatert til innholdet i den enkelte modul.

Det vises for øvrig til omtalen av praksis under videreutdanning i veiledning.

Opptakskrav

For opptak til videreutdanningene innen helse- og sosialfag fullført videregående opplæring fra studieretning for helse og sosialfag, aktivitørutdanning eller tilsvarende.

I tillegg kreves minimum et år med relevant yrkespraksis etter videregående skole.

Det kan i særskilte tilfelle gjøres opptak på grunnlag av realkompetansevurdering. Det er opp til det enkelte studiested å fastsette regler for vurdering av realkompetanse.

Det vises for øvrig til det som står under avsnittet "hovedfokus i utdanningen" under videreutdanning i veiledning.

Arbeidsformer

Videreutdanningene legger vekt på arbeidsformer som fordrer aktiv deltakelse fra studentene. Det forutsettes at arbeidsformene skal være nært til studentenes egne erfaringer, problemstillinger fra praksisfeltet, utfordringene i arbeidslivet og sentral teori.

Arbeidsformene bør også være med på å støtte studentenes egne initiativ. Arbeidsformene skal tilrettelegges slik at studentene utvikler evne til samarbeid og økt forståelse og respekt for andres fagfelt.

Arbeidsformene som benyttes skal bidra til å styrke studentenes motivasjon for egen videreutdanning, samt bidra til at studentene opplever nytte og gjensidighet gjennom faglig samarbeid.

Vurderingsformer

Vurderingsformene må ha sammenheng med videreutdanningens mål, innhold og arbeidsform, for eksempel mappevurdering. Etter hver praksisperiode skal praksis vurderes som godkjent/ikke godkjent.

Det avlegges skriftlig eksamen med karakterer. Studenten skal bruke kunnskaper og ferdigheter fra videreutdanningens teorigrunnlag og studentens egen praksiserfaring.

Det avlegges eksamen for hver modul. Det utstedes modulbevis for hver avsluttet/ bestått modul. Eksamen kan være felles for de faglige modulene.

Det utstedes kompetansebevis/vitnemål når alle modulene er bestått.

For øvrig organiseres eksamen innenfor rammene av regler som fastsettes ved det enkelte studiested.

MODUL 1: FELLES INNHOLDSDEL

Mål

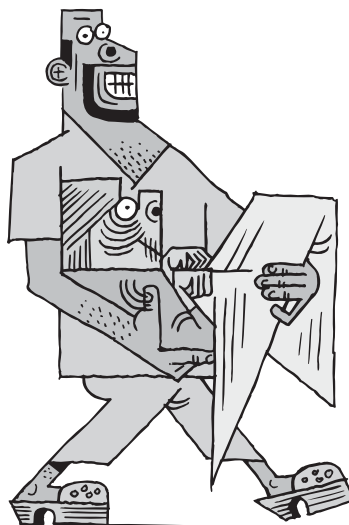
Felles innholdsdel i de ulike videreutdanningene skal bidra til at studentene utvikler nødvendig kunnskap og forståelse i en felles referanseramme for yrkesutøvere i helse- og sosialtjenestene. Denne referanserammen skal danne basis for utvikling av felles holdninger og ferdigheter. En sentral begrunnelse for en felles del er også ønsket om et bedre samarbeid mellom alle ansatte innen helse- og sosialsektoren. I tillegg er det et mål at studentene oppnår en breddekompetanse på tvers av faggrensene. Fag- og emneområder i Modul 1 danner basis og skal videreføres i den enkelte fagspesifikke modul.

Felles innholdsdel skal bidra til at de som har gjennomgått videreutdanningene:

- tar utgangspunkt i brukernes behov, planlegger og organiserer tiltak i samarbeid med de mennesker det gjelder
- har evne til å reflektere over og begrunne sin virksomhet i forhold til overordnede faglige og etiske perspektiver
- ser sin egen yrkesrolle i et kritisk lys
- tar medansvar for tilbakemelding til faglig og politisk myndighet om hjelpebehov, virkning av tiltak og uheldige samfunnsforhold
- bidrar til at den som trenger hjelp fra helse- og sosialsektoren får et egnet tilbud
- har kunnskap om andre yrkesgrupper

Innhold

- 1. Grunnelementer i helse- og sosialfagarbeidet**
 - 1a. Innledende tema
 - 1b. Etikk
 - 1c. Kommunikasjon, samhandling og konfliktløsning
- 2. Samfunnsfaglige emner**
 - 2a. Stats- og kommunalkunnskap, helse- og sosialpolitikk
 - 2b. Sosiologi og psykologi

1. GRUNNELEMENTER I HELSE- OG SOSIALFAGARBEIDET

1 a. Innledende tema

- helse- og sosialfagernes historie og utvikling
- teoretiske perspektiver og teorier innen helse- og sosialfagene
- studieteknikk
- IKT

1 b. Etikk

- menneskerettighetene
- samfunnsmessige perspektiv og utfordringer i helse- og sosialsektoren sett i forhold til verdier og normer
- verdioppfatninger, menneskeforståelse og livssyn
- aktuelle verdier og normer i samfunnet og i helse- og sosialfagene, hvordan de henger sammen og styrer praktisk handling
- yrkesetikk
- taushetspliktens etiske sider
- makt, tvang og kontroll
- etiske dilemmaer, etikk og moral

1 c. Kommunikasjon, samhandling og konfliktløsning

- kommunikasjonsteori, samhandling og konfliktløsning
- tverrkulturell kommunikasjon
- kommunikasjon i smågrupper og organisasjoner
- roller: bruker – helse- og sosialarbeider – pårørende
- oppøving av evne til samarbeid
- veiledningsteori og veiledning

2. SAMFUNNSFAGLIGE EMNER

2 a. Stats- og kommunalkunnskap, helse og sosialpolitikk

- samfunnets og velferdsstatens utvikling, helse- og sosialpolitiske prioriteringer
- konsekvenser for levekår og opplevde helse- og sosialproblemer
- lovverket som regulerer helse- og sosialsektorens virkefelt
- helse- og sosialsektoren på kommunalt, regionalt og statlig nivå
- offentlig og privat ansvar og omsorg
- profesjonalisering i helse- og sosialsektoren
- finansiering av tjenestene og brukerbetalning
- kvalitetssikring, internkontroll og kvalitetsutvikling

2 b. Sosiologi og psykologi

- familien som sosial og kulturell institusjon
- helse- og sosial ulikhet og kulturelt mangfold
- makt – avmakt
- utviklingsteorier – livsløpet
- emosjoner, behov og motivasjon
- holdninger
- forsvarsmekanismer og kriseteori
- gruppepsykologi og nettverksteori

VIDEREUTDANNING I VEILEDNING

Hovedfokus i utdanningen

Hovedfokuset i videreutdanning i veiledning er å dyktiggjøre yrkesutøvere i helse- og sosialsektoren til å gi veiledning til brukere, pårørende, elever og medarbeidere

På grunn av veiledningens karakter vil studentgruppen for denne videreutdanningen også kunne omfatte personer med andre fagutdanninger enn de med helse- og sosialfag fra videregående opplæring. Utdanningen vil være relevant for personer med etatsintern opplæring og ulike profesjonsutdanninger, mv

Behov for kompetanse

Helse- og sosialarbeidere veileder daglig brukere og pårørende. I tillegg har helse- og sosialarbeidere selv et stort behov for veiledning. Et stort antall elever/lærlinger er under opplæring hvert år. Til dette er det behov for kompetente veiledere.

Videreutdanning i veiledning er et bidrag til en kontinuerlig kvalitetsutvikling- og forbedring av dette arbeidet.

Begrepsavklaring

Veiledning, kommunikasjonsferdigheter og veiledningspedagogikk er sentrale begreper knyttet til videreutdanning i veiledning.

- **Veiledning** er å klargjøre og systematisere praktiske opplevelser og sette dem inn i en faglig og personlig sammenheng.
- **Kommunikasjonsferdigheter** innebærer å bruke nonverbale og verbale uttrykksformer i samhandlingen med brukere/pårørende, elever/lærlinger og medarbeidere.
- **Veiledningspedagogikk** er en prosessorientert læring hvor studenten reflekterer over egen praksis

Arbeidsformer

Utdanning i veiledning innebærer at studenten er i en prosess både i forhold til faglig kunnskaper og i forhold til egenutvikling. Arbeidsformene vil derfor legge spesiell vekt på deltageraktive metoder, både individuelt og i grupper. Utdanningen krever engasjement både under samlingene og i praksisutøvelse.

Det forventes at den enkelte student reflekterer over egen læringsprosess gjennom utdannelsen. Prosesslæring vil tilstrebes ved at studentenes egne erfaringer, praksiskunnskaper og teoretiske kunnskaper brukes gjennom utdanningen. Dette innebærer at studenten gjennomfører praksismodulene på eget arbeidssted. Det vil bli gitt veiledning på veiledningen, spesielt i tilknytning til elev- og kollegaveiledning. Studentens egen veiledningspraksis settes i et kritisk lys.

Praksis

Innen videreutdanningen i veiledning er forståelsen av både prosess og kommunikasjon viktig. Dette må gjenspeiles i utdanningens praksis.

Praksis må gjennomføres slik at studentene utvikler evnen til refleksjon og samhandling.

Praksis skal bidra til å styrke studentenes selvfølelse og motivasjon for egen utvikling, samt bidra til at studentene opplever seg selv som en viktig del av veiledning som virksomhet.

Praksis bør være på egen arbeidsplass, og den skal inneholde dokumentert veiledning i forhold til tre målgrupper på egen arbeidsplass. Den ene målgruppen er brukere og pårørende. Den andre målgruppen er elever og lærlinger. Den siste målgruppen er medarbeidere. Veiledning av de to første målgruppene vektlegges.

Dokumentert veiledning innebærer at studenten leverer refleksjonsnotater og får veiledning på veiledning.

I tillegg til denne veiledningen kommer for- og etterarbeid. Totalt utgjør dette en praksistid på 10 uker.

Praksismodulen tas mot slutten av utdanningen, parallelt med teoridelen.

Vurderingsformer

Vurderingsformene må ha sammenheng med videreutdanningens mål, innhold og arbeidsform. Innen denne videreutdanningen vil det være spesielt viktig å foreta vurderinger underveis. Disse kan ha til hensikt å synliggjøre den enkelte/gruppens ståsted og utfordringer i forhold til utdanningens mål. I forbindelse med gjennomføring av modulene vil det legges til rette for mappevurdering av skriftlige oppgaver ut fra innholdet i den enkelte modul og veiledningspraksis. Oppgavene løses individuelt eller i gruppe ut fra en vurdering av hva som er mest hensiktsmessig.

MÅL FOR VIDEREUTDANNING I VEILEDNING

Yrkesutøvere med videreutdanning i veiledning skal ha en teoretisk og praktisk forståelse av de viktigste prinsippene og metodene i veiledningen.

Dette innebærer innsikt og ferdigheter til å gjennomføre veiledningsoppgaver i praksis overfor brukere, pårørende og elever. Utdanningen skal også dyktiggjøre til kollegaveiledning.

Yrkesutøvere med videreutdanning i veiledning skal ha en analytisk, kritisk og etisk reflektert holdning til sin egen yrkesutøvelse og til elevenes praksisutøvelse. Egen bevisstgjøring av funksjon og rolle står sentralt.

Yrkesutøvere med videreutdanning i veiledning

- skal kunne grunnleggende veiledningsteori
- skal kunne anvende pedagogiske virkemidler i veiledningen
- skal kunne anvende kunnskaper i kommunikasjon i veiledningen
- skal kunne gi veiledning som leder til refleksjon
- skal være klar over hvordan roller, gruppeprosesser og samarbeid påvirker veiledningen
- skal vise en etisk forsvarlig holdning og handling i veiledningssituasjoner
- skal være klar over hva en veiledningskontrakt er
- skal kunne gi målrettet veiledning til bruker, pårørende, elever og medarbeidere

Ovennevnte mål skal være styrende for utforming av faglig innhold og arbeidsformer i hver modul

INNHold I MODULENE

Modul 1: Felles innholdsdel	9 uker
Modul 2: Pedagogikk og veiledning 1. Læring – pedagogiske virkemidler 2. Grunnleggende veiledningsteori	6 uker
Modul 3: Gruppeprosesser og samarbeid 1. Grupper og gruppeprosesser 2. Mellommenneskelig samhandling	5 uker
Modul 4: Kommunikasjon og veiledningsferdigheter 1. Kommunikasjonsferdigheter 2. Egenskaper hos veileder 3. Ferdigheter hos veileder	5 uker
Modul 5: Veiledning av bruker/pårørende, elev/lærling og medarbeidere 1. Etikk 2. Veiledning av bruker/pårørende 3. Veiledning av elev/lærling 4. Veiledning av medarbeider	5 uker
Modul 6: Fordypning	8 uker

MODUL 2: PEDAGOGIKK OG VEILEDNING

1. Læring – pedagogiske virkemidler

- faktorer som hemmer og fremmer læring
- egne holdninger til læring
- persepsjon
- sammenhengen mellom menneskesyn og pedagogisk teori
- handlingsaspekt i læring
- læringsprinsippene
- fasene i læringsprosessen
- kognitivt aspekt, affektivt aspekt og handlingsaspekt

2. Grunnleggende veiledningsteori

- veiledningsbegrepet
- veiledningsmetoder
- faser i veiledningsprosessen
- veiledningens grenseområder
- utvikling av veilederkompetanse

3. Veiledningstradisjoner

- terapitradisjon
- håndverkstradisjonen
- handling og refleksjon

MODUL 3: GRUPPEPROSESSER OG SAMARBEID

1. Grupper og gruppeprosesser

- ulike typer roller
- gruppeprosesser

2. Mellommenneskelig samhandling

- forståelse av egen personlighet
- samarbeid
- relasjoner og samhandling

MODUL 4: KOMMUNIKASJON OG VEILEDNINGSFERDIGHETER

1. Kommunikasjon

- kommunikasjonsteori relatert til veiledning
- kommunikasjonens betydning for mellommenneskelig samhandling

2. Egenskaper hos veileder

- empati
- ekthet
- ubetinget positiv respekt

3. Ferdigheter hos veileder

- kroppsspråkets betydning for veiledningen
- det verbale språks betydning for veiledningen
- veiledningstekniker

MODUL 5: ETIKK OG VEILEDNING

1. Etikk

- egne holdninger og handlinger
- reflektere over etisk grunnlag i veiledningen
- menneskesynets innvirkning på veiledningen
- etikk i veiledningen
- verdier i veiledningen

2. Veiledning av brukere/pårørende

- brukermedvirkning
- veiledning på brukers premisser

3. Veiledning av elev/lærling

- rollen som praksisveileder
- konflikthåndtering
- elevens/lærlingens læreplan
- evalueringsprinsipper
- vurderingskriterier

4. Veiledning av medarbeidere

- kollegabasert veiledning
- prosess- og saksorientert veiledning
- organisasjonskulturens påvirkning av veiledningen
- konflikthåndtering
- veiledningskontrakt

MODUL 6 : FORDYPNING

Studentene skal gjennomføre et obligatorisk fordypningsarbeid. Emne for fordypningsarbeidet skal være praksisrettet. Oppgaven skal være knyttet til praksis, hvor ett eller flere temaer i utdanningens moduler inngår.

Gjennom fordypningsarbeidet skal studentene vise refleksjon og bruke både teori og praktiske erfaringer. Fordypningsarbeidet kan gjennomføres individuelt eller i gruppe.

